

Jedan dan u Osijeku

Matko Marušić

Svu noć tuklo je topništvo. U Osijeku sam brzo naučio razlikovati njihove i naše topove: njihovi se čuju dvaput, kad ispaljuju i kad udare, a naši samo kad ispaljuju. Danju se nitko nije bojao, pa ni ja; stari kirurg govorio je mirno i tiho i za najžešće vatre, tako da nije bilo pristojno čak ni kroz prozor pogledati. Sada, u večernjoj samoći, štitio me debeli zid i mrtvi kut između dviju zgrada. Čak sam i čitao uz malu svjetiljku koju mi je profesor donio i čija svjetlost nije probijala kroz zamračeni prozor. Granate su udarale i blizu i daleko, ali se iz mraka nisu čuli ljudski glasovi, pa se bitka činila tuđom i nestvarnom. Samo je zvuk našeg teškog mitraljeza izazivao jezu, jer je bio negdje blizu, a lajao nervozno i nepravilno, poput ljutita psa kad se zagrne od bijesa.

Ležao sam nepomično pod toplim pokrivačima i pozorno slušao zvukove izvana. Bože, koga pogađaju sve te granate? Tko sada umire od one koja nije pogodila ovdje nego drugamo, ali dovoljno blizu da čujem kako razara svoj neprepoznati cilj? Sada tamo jedni možda vrište u ranama, a drugi u očaju i strahu. Studen je navalila u kuću koja se iznenada otvorila i u mraku jauču pogođena djeca. A ja ležim i samo mislim o tome. Tko im pomaže? Pravedno je da i mene pogode, meni je toplo i nitko moj neće sa mnom umrijeti. Bilo mi je ugodno i tužno i nisam mario: moju sobu moraju pogoditi izravno, a onda ću umrijeti brzo i bez boli. Lakše je nego onima koji umiru vani na zimi i u vlazi.

Topovi su se polako pretvarali u daleki smirujući šum, kao kiša pred san. Mitraljez je utihnuo. Sanjao sam djetinjstvo u Dalmaciji.

Spavao sam u profesorovu uredu, pa me probudio rano, u vrijeme kad ratni kirurzi dolaze na posao. Jutro je bilo svijetlo i hladno. Načas sam se začudio što topovi još pucaju; osjećao sam koliko me san odmorio i udaljio od rata; kako se oni za topovima ne umore? Znao sam da se vojnici smjenjuju, ali ipak me čudila ustrajnost kojom se paljba nastavila i po danu.

Profesor me darivao vrućom kavom, stranim cigaretama i upaljačem koji je nosio znakove Osijeka. Žao mu je što sam morao spavati u uredu, ali tu je bolje nego u podrumu, a jednako je sigurno. Ponovo mi je opisao mrtve kutove i debljinu zidova. To me nije zanimalo, a nisam se usudio pitati kuda su pale granate koje sam noćas slušao. Budući da sam šutio, profesor se brinuo jesam li zadovoljan, bojim li se i jesam li dobro spavao. Čudio bi se da nisam, jer noćas se ništa osobito nije događalo. Kako je u Zagrebu?

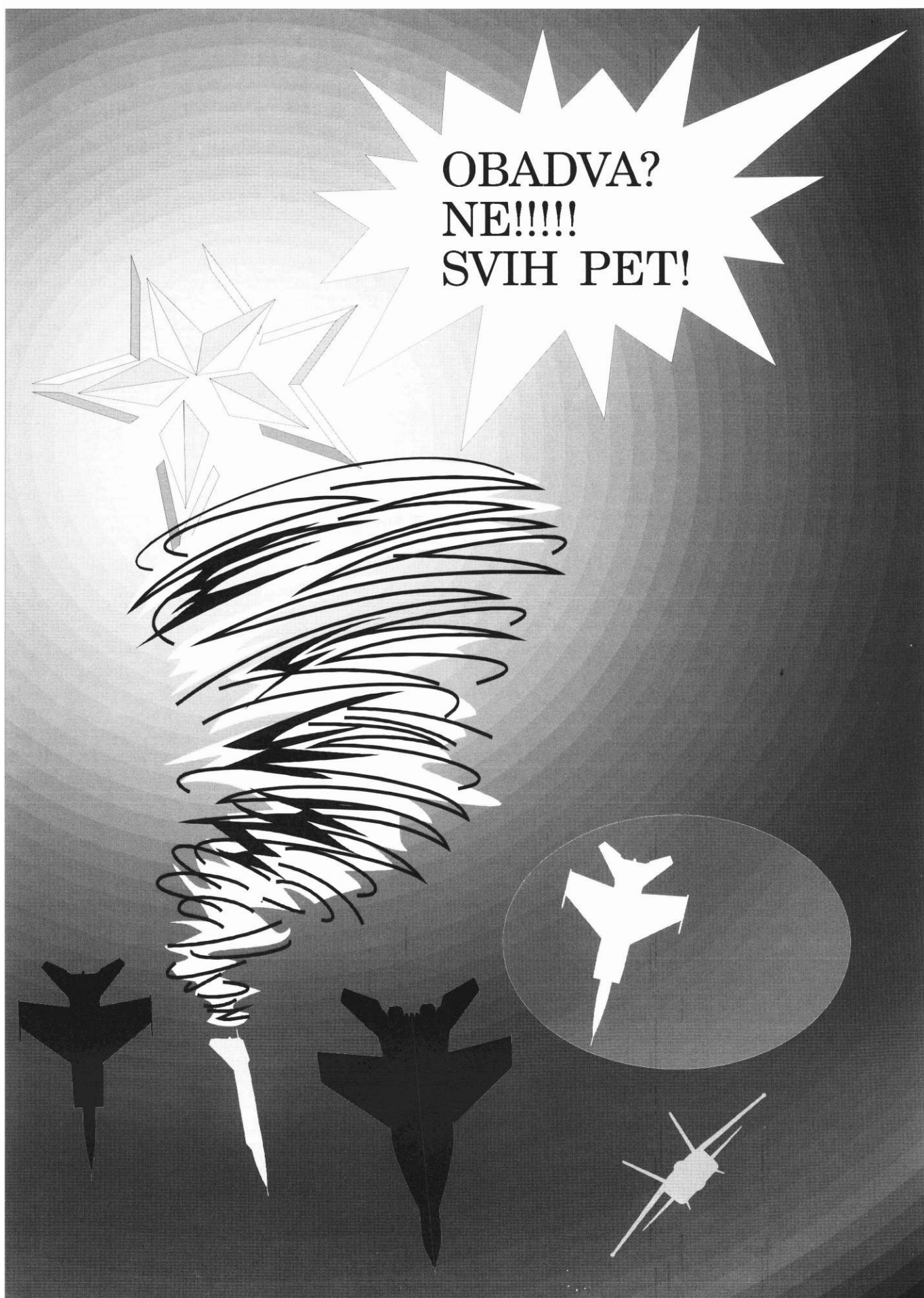
Sirena se javila na kraju doručka, prvo za zračnu, a onda i za opću uzbunu. Bilo je pola sata do početka nastave i uzbuna je značila da studenti neće doći iz grada. Pio sam još jednu kavu, pa još jednu, sve dok se nije čuo znak prestanka uzbune.

Vjerovao sam da neće biti nastave, ali više nisam imao kuda, odšuljao sam se u predavaonicu, jer sam u golemoj bolnici samo tamo pripadao. A predavaonica je bila puna studenata, kao da je rat u nekom drugom svijetu: bili su željni nastavnika, a uzbune su bile samo dio svakidašnjeg života. Mislili su da mlad čovjek neće poginuti na cesti ako hoda oprezno, otvoreni prostor pretrčava i krije se po mrtvim kutovima. Došla je nova uzbuna, ali više nismo htjeli odustati. Smrt je lebdjela u hladnom, sunčanom danu, sirene su javljale topništvo, zrakoplove, mrtve, ranjene i nestale. Malo smo radili, a malo gledali kroz prozore. Ništa se nije vidjelo, ni tamo gdje su pokazivali. Pucnjava se čula daleko i nejasno, nadmećući se s jasnim i nametljivim sirenama. Gledali smo se s povjerenjem i ozbiljnošću; lica su nam bila blizu, blijeda i malo znojna. Samo smo zbog zrakoplova odlazili u podrum.

Jutro je prošlo brzo i zbrkano. Na kraju smo osjećali bliskost i potrebu da jedni drugima nešto čestitamo. Ručao sam polako jer me čekalo dugo, prazno popodne, rana večer, mala svjetiljka pod pokrivačem i zvuk mitraljeza u tami.

Vani je ozbiljno padao mrak. Paljba je bila rjeđa i dalja. Na bolničkoj cesti nije bilo nikoga, ali hodao sam brzo jer su u tami i naši opasni. Dojurivši iza okuke, nepotrebno žureći u mraku i praznom prostoru, iznenada me osvijetlio auto sa zamračenim svjetlima. Kotači su zaškripali i vozač je iskočio zovući me po imenu. Prišao sam, jer u mraku nisam mogao razaznati tko je, a on me zagrlio čvrstim rukama i mirisom obrijana muškarca. Bio je snažan, u novoj uniformi, s pištoljem, brkovima, širokim ramenima i sonornim glasom. Dopukovnik - morao mi je reći jer nije imao oznaka. Od jučer je zapovijedao medicinskom službom Istočnog bojišta. Prošlo je dvadeset godina otkad smo zajedno diplomirali, a susreli smo se tek sada, oba novi u osječkom sumraku. Najednom mi se vratilo pouzdanje i optimizam: ne može pasti bojište koje brani čovjek koji je bio tako dobar student.

U Stožeru nije bilo ozbiljna posla i večer je bila potpuno naša. Došao je ravnatelj i profesor i još neki, i dvojica koji ništa ne govore i ne smiju se. Jedan je nešto šaptao i ravnatelj je tražio da idemo u podrum. Od vike i pozdravljanja nismo čuli granate. Nismo ni slušali, ali sada nam je u tišini stuba

postalo jasno zašto moramo u podrum: padale su previše blizu i previše često da bi se ostalo na katu. Profesor je naručio janjetinu, ali je tražio da je donese lijepa kuharica. Volio je i mene i dopukovnika, ali dopukovnika više, jer o njemu je ovisila obrana, a o meni samo nejasni snovi. Bilo mi je malo krivo, ali samo zato što je dopukovnik bio toliko lijep u vojničkoj odori, a ja samo umorni civil s kravatom. Načas sam zamislio da sam na njegovu mjestu, ali brzo sam odustao: kamo bih s očalama i što bih s pištoljem?

Uostalom, nisam znao raditi ništa što bi vrijedilo ratnicima u istočnoj Slavoniji.

Janjetina je bila odlična, ali ljepota lijepe kuharice nadmašivala je sve druge užitke. Ona je bila zrela žena koja je znala da je lijepa i da je svi žele, ali i to da sve ovisi o njoj i da će sama odabrati. Ipak su se oko nje svi trudili jednako predano, ali ja sam znao da je izbor pao na dopukovnika: izbliza sam joj vidio oči kad ga je pogledala. Meni je milostivo izabrala najbolje meso, ali tek pošto joj je ravnatelj dvaput dao znak.

Pili smo, čak i ja, premda me od vina s janjetinom uvijek boli najprije trbuh, a onda glava. Ostali nisu štedjeli ni trbuhe ni glave. Lijepa kuharica nije pila, jer to dame na poslu ne rade, a profesor je čuvao trijeznu glavu jer su mu svi bili važni, i ravnatelj i dopukovnik i ja. Ni za lijepom kuharicom nije žalio, Osijek je sada bio važniji.

- Pitaj pucaju li - naredio je telefonistu jer je ravnatelj tvrdio da se tako ugledno društvo ne skriva od četnika u podrumu. Ravnatelj se nije mogao odbiti otprve pa je profesor pitao, ali istodobno je nešto šaptao telefonistu.

- Neka pucaju, neka samo pucaju, samo to i znaju, idemo k meni, ljepše je kod mene na katu - nava-ljivao je ravnatelj, navikao na pucnjavu i svoju lijepu sobu. Profesor je davao znakove i došaptavao se. Dopukovnik je mislio da je dobro i ovdje, a meni je bilo svejedno. Nisam htio uvrijediti ravnatelja ni omesti dopukovnika.

- Pucaju, puno pucaju, bolje je biti u skloništu - provirio je Zadranin na vrata, premda je mogao i telefonirati. Više nisam znao pucaju li doista ili ga je profesor poučio da tako kaže.

Lijepa kuharica znala je što se radi s veselim muškarcima koji dami udvaraju, a ona je već odabrala. Zapjevala je pjesmu o Vukovaru i svi su se uozbiljili. Pjevali smo tužno i postideno, jer smo bili tako blizu, a tako daleko, učinili smo sve, a nije bilo dovoljno. Privlačilo nas je vino, jelo i žena, a stidjeli smo se veselja i obilja. Kad nije dovoljno, nije učinjeno dovoljno. Nisam prvi put o tome mislio i nije me prvi put boljelo. A opet nisam znao što mi je činiti. Možda ipak ima netko tko zna što je činiti i to čini. Profesor je tvrdio da ima, i da čini, naše

je da radimo svoje. Onda je pričao o puškama koje bacaju bombe, o malim zrakoplovima koji bacaju bojlere, onda je pretjerivao, i onda mu više nisam vjerovao. Ipak oni umiru dok mi pjevamo.

- Naši su im danas srušili dva zrakoplova - dojavio je Zadranin opet osobno i po zadarski, premda je Zadar gorio na potpuno drugom planetu, a zrakoplov je zvao sasvim drukčije.

Ravnatelj je onda zapjevao jednu borbenu, ali i ta je bila lijepa i tužna. Lijepa kuharica zaključila je da možemo i sami, pa je prestala pjevati; točila je vino i birala manje komade janjetine. Vidjela je da nisam pijan pa me pogledala s razumijevanjem i prijateljski, kao posebnog saveznika. Opet sam joj izbliza vidio oko; nije tražilo dopukovnika nego je plakalo za Vukovarom. Znala je da znam i nije ništa objašnjavala; pustila je da joj vidim suze.

Povela je novu pjesmu, jer smo mi bez nje utihnuli osluškujući blizo topništvo. Ta je pjesma bila najljepša, ali meni teška za pjevanje. Točio sam vino i mislio na Vukovar. Lijepa kuharica i dopukovnik nisu očijukali. Ravnatelj se rastrijeznio, a profesor je pjevao bolje nego što sam mislio da može.

- Nisu dva, naši su im srušili pet zrakoplova, sad su mi javili - provirio je opet Zadranin, zadržavši i u toj situaciji ovdje toliko neobičan zadarski naglasak. Profesor je zaur-lao, mudri je ravnatelj raširio svoja široka prsa i pojačao pjesmu, a dopukovnik se zadovoljno i znalački nasmiješio; to je bilo jače od najljepše žene. Pjesma je prekrila zidove i zaglušila topove.

Ja sam plakao, ali nitko me nije vidio.